

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакай С. Ю. Шляхи використання музично-просвітницьких ідей Г. С. Сковороди в сучасних умовах / Бакай С. Ю. // Вісник Харківського національного університету № 551. Серія: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова : матеріали V міської наук.-практ.ї конф.– Харків : ХНУ, 2002. – Ч.1. – С. 57–61.
2. Валентин Володимирович Дубравін : Бібліографічний покажчик / [укл. В. Г. Дубравіна]. – Ніжин : НДПУ, 1999. – 14 с.
3. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум / Колесса Ф. – К., 1969. – 591 с.
4. Кухарська Т. Навчально-методичне забезпечення з музичного фольклору та фольклористики 1950-х – поч. 1990-х років / Кухарська Т. // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Випуск 221. Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 79–87.
5. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : [у 2-х т.]/ Г. С. Сковорода ; [ред. кол. В. І. Шинкарук]. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. 2. – 574 с.
6. Сухомлинский В. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / Сухомлинский В. – К., 1987. – 543 с.

РЕЗЮМЕ

Г. Ю. Николаи. Музыкальный фольклор в содержании подготовки учителей: этнопедагогический аспект.

В статье обоснована целесообразность расширения содержания подготовки учителей начальной школы, музыки и хореографии к использованию музыкального фольклора как действенного средства украинской народной педагогики, проанализирована область этнопедагогических исследований. Доказано, что музыкальный фольклор непосредственно влияет на духовный мир личности, на формирование ее морально-этических убеждений и национального самосознания.

Ключевые слова: музыкальный фольклор, подготовка учителей, этнопедагогические исследования, украинская народная педагогика.

SUMMARY

H. Nikolai. Musical folklore in the content of teachers' training: ethnopedagogical aspect.

The author substantiates the propriety of expanding the content of training of elementary school teachers, teachers of music and dancing via use of musical folklore as an efficient tool of Ukrainian traditional pedagogy, analyzes the spheres of ethnopedagogical research. It is proven that musical folklore has direct influence on spiritual sphere of an individual, on shaping his moral convictions and national identity.

Key words: musical folklore, training of teacher, ethnopedagogical research, Ukrainian traditional pedagogy.

УДК378:78:371.3:372.4–057.87

Л.В.Пушкар

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто теоретичні аспекти формування музичних компетенцій студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Початкова

освіта»; проаналізовано галузеві стандарти вищої педагогічної освіти (освітньо-професійна програма та освітньо-кваліфікаційна характеристика); підібрано необхідні музичні компетенції відповідно до вимог до підготовки майбутніх учителів початкової школи.

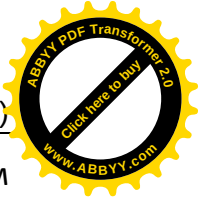
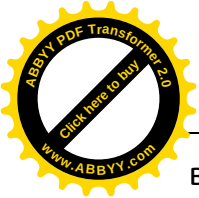
Ключові слова: музичні компетенції, галузеві стандарти, майбутні вчителі початкової школи.

Постановка проблеми. Проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи спричиняє посилення акценту на компетентнісний підхід, що регламентується нормативно-правовими й актуально-фаховими аспектами вищої освіти. Ураховуючи потреби сучасного ринку праці, освітня система змінює акценти зі звичайного накопичення й вироблення знань, умінь і навичок на вміння оперувати інформацією, активно діяти, швидко ухвалювати рішення, навчатися упродовж життя, тобто бути компетентним. Підвищення фахової компетентності випускника зумовлюється розробленням та впровадженням нових стандартів освіти, а ступінь сформованості низки компетенцій (у тому числі й музичних) визначається здатністю майбутнього вчителя до виконання різних видів діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній науково-педагогічній літературі проводиться багато досліджень щодо необхідності запровадження компетентнісного підходу в українську освіту (Н. М. Бібік, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, О. М. Семенов, І. В. Соколова). Питанням компетентнісного підходу в галузі мистецької освіти, у тому числі музично-педагогічної, присвячені праці Н. П. Гуральник, А. В. Козир, О. В. Лобової, Л. М. Масол, Г. Ю. Ніколаї, Г. М. Падалки, М. М. Ткач. Науковці О. В. Єременко, М. А. Михаськова, Н. М. Мурована, Є. М. Проворова, Т. П. Танько досліджують специфіку компетентності вчителів музики.

Вирішенню кола питань музично-естетичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів та музичного виховання молодших школярів сприяють дослідження Н. О. Батюк, В. В. Григор'євої, О. В. Лобової, М. В. Матковської, В. В. Мішеченко, С. В. Олійник, В. В. Федорчук, О. П. Хижної, Л. Л. Хоружої, Л. В. Школяр та ін. Водночас аналіз науково-теоретичної літератури, нормативних документів та стану підготовки студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Початкова освіта» дозволив виявити низку невідповідностей, зокрема між визначеними у галузевих стандартах вимогами до компетентності вчителя та відсутністю чіткого переліку її складових – компетенцій, а також між потребами загальноосвітніх навчальних закладів у компетентних, музично освічених учителях початкової школи і реальним станом їх музичної підготовки у межах фаху.

Мета статті – проаналізувати наукову думку щодо музичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, розглянути галузеві державні стандарти

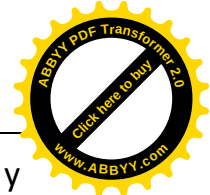
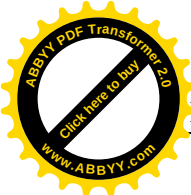
вищої освіти напряму «Початкова освіта» за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра та обґрунтувати на їх основі перелік необхідних для випускників музичних компетенцій.

Виклад основного матеріалу. Жоден із відомих історії видатних педагогів не залишив поза своєю увагою значущість місця мистецтва у соціокультурних системах, а також можливості його впливу на вихованців, як то постійному збагаченні особистісного потенціалу людини. Вирішенню питань розвитку загальної і моральної культури підростаючого покоління засобами музичного мистецтва, у тому числі поліпшення процесу музичного виховання, присвячували свої дослідження відомі українські, російські та зарубіжні філософи і педагоги (М. Д. Леонтович, С. П. Людкевич, Я. С. Степовий, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, С. Т. Шацький), які обґрунтовували доцільність застосовування мистецтва, зокрема музичного, у навчально-виховному процесі з метою підвищення його ефективності. Вони розглядають музику як потужний засіб виховання, що емоційно й естетично наповнює духовне життя людини.

Науковці розробили загальні теоретичні основи формування естетичної культури, культурологічної освіченості майбутніх учителів (С.Г. Мельничук, Г. І. Побережна, О. Л. Шевнюк). М. І. Чембержі наголошує на важливості чисельних експериментів, які протягом ХХ століття були спрямовані на вдосконалення освіти. Серед напрямів таких пошуків автор підкреслює важливість «з'ясування ролі мистецтва у формуванні і становленні особистості», яке «відіграло при цьому далеко не останню роль» [5, 174].

Видатний російський педагог С. Т. Шацький уважав залучення до сфери прекрасного (музики, живопису, театру) тим ядром, навколо якого має вибудовуватися освітньо-виховна система. Він стверджував, що у структурі «життя мистецтва» (так учений називав естетичне виховання) відбувається з'єднання впливів на особистість через активізацію пізнавальних та емоційно-естетичних процесів. Згідно з поглядами С. Т. Шацького, мистецтво гармонічно формує всі компоненти особистості і здатне не лише змінювати духовний світ людини, але й переорієнтовувати цілі та ідеали особистості [5, 174–175].

Досить цікавими є мистецькі педагогічні ідеї Рудольфа Штайнера, німецького філософа та педагога, засновника вальдорфської педагогіки, значення якої полягає в її спрямуванні на гармонізацію інтелектуальної, емоційної та вольової сфер особистості. Як зазначає у своїх дослідженнях Л. С. Пушня, вальдорфська педагогіка намагається максимально використати музику, тому що остання має виняткові можливості для впливу на розвиток почуттєвої, вольової та мисленнєвої сфер людини. Водночас у вальдорфській школі викладається особливий предмет – *евритмія*. Це вид художнього руху, який ґрунтується на закономірностях мовлення та музики і є ретельно

вибудованою системою пластичного вираження поетичної та музичної мови у просторі. «В евритмії характер рухів визначається всім єством людини таким чином, що порушує питання: що переживає душа, коли тіло здійснює той або інший рух?» [9, 46].

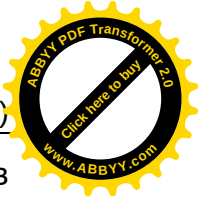
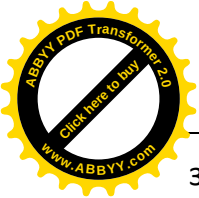
Окремі аспекти музичного виховання учнів початкової школи розглядаються у працях сучасних науковців. Так, О. В. Лобова у своїх дослідженнях висвітлює загальнотеоретичні та дидактико-методичні основи формування музичної культури молодших школярів. Л. В. Школяр аналізує музичну культуру молодших школярів у контексті теорії та методики музичної освіти дітей. Проблеми формування музичної культури молодших школярів в умовах взаємодії загальноосвітньої і дитячої музичної шкіл актуалізуються у наукових розвідках О. М. Грисюк [3, 57–74].

Серед комплексу педагогічних умов формування ціннісного ставлення до навчання в учнів початкових класів школи-комплексу естетичного виховання С. М. Лупінович називає підвищення професійної педагогічної компетенції вчителів, що допомагає охопити всі етапи становлення особистості учня і забезпечити формування ціннісних орієнтацій на пізнання предметів, ціннісного ставлення до учіння і навчання з усіх предметів [4, 16].

У методичних пошукуваннях Н. І. Євстігнєєвої доводиться, що підготовка майбутнього вчителя початкових класів до *використання музики як засобу саморегуляції функціонального стану* молодших школярів сприяє творчій самореалізації студентів у подальшій професійній діяльності. Підґрунтям окресленої підготовки є пріоритетні положення гуманістичної, особистісно орієнтованої парадигми сучасної освіти у вищій школі [1, 16–17]. Л. Л. Хоружа розкриває теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів [3]. На підставі аналізу сучасної соціокультурної ситуації науковець О. П. Хижна теоретично обґрунтувала систему художньо-педагогічної підготовки вчителя початкової школи як компонента професійної підготовки у педагогічному ВНЗ [10, 397].

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчує, що вища школа традиційно використовувала музичне мистецтво як невід'ємну складову підготовки майбутніх учителів початкових класів.

На факультетах мистецтв ведеться докладна підготовка майбутніх учителів музики. Проте вважаємо за потрібне основи музичної освіти (музичні компетенції) ґрунтовніше надавати майбутнім учителям початкової школи, а не тільки педагогам-музикантам. У попередніх публікаціях ми зосереджували увагу на необхідності формування музичних компетенцій у корекційних педагогів [8]. Подальші дослідження привели до виокремлення у структурі музичних компетенцій учителя музики таких, що допоможуть удосконалити професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи. Нагадаємо, що

згідно з моделлю музичних компетенцій студентів педагогічних університетів визначено такі компетенції: *когнітивно-перцептивні, музично-виконавські, креативно-інтеграційні*.

У підготовці фахівців за напрямом підготовки «Початкова освіта» набувають важливості *когнітивно-перцептивні* музичні компетенції, які складаються з *історико-теоретичних (елементарних), аудиторних та оцінно-аналітичних* [7, 187]. Ці компетенції майбутнього вчителя початкових класів ґрунтуються на його музичній грамотності, під якою розуміється здатність сприймати музику емоційно й осмислено як живе й образне мистецтво; здатність на слух визначати характер музики, відчувати внутрішній зв'язок між характером музики і її виконанням; критично оцінювати її, виявляючи гарний смак [2, 28].

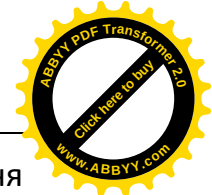
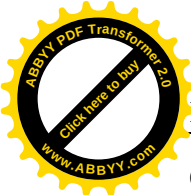
Ми вважаємо, що зафіксовані у стандартах вимоги до вчителів початкових класів можуть набути універсальності через музичну діяльність. Тому для виконання значної кількості завдань, які містяться у галузевих стандартах, необхідно залучати студентів до гри на елементарних музичних інструментах, активного слухання музики, участі у ритмічно-рухових вправах. Подані в ігровій формі, вони знадобляться фахівцям під час проведення занять з дітьми. Саме на цьому ґрунтуються *музично-виконавські* компетенції, що конкретизуємо як *вокально-мовленнєві, елементарно-інструментальні, ритмічно-рухові* [7, 187].

Майбутні вчителі початкової школи мають бути підготовленими до творчого використання музики у своїй професійній діяльності. Тому їм знадобляться *імпровізаційні* музичні компетенції (здатність до вокальної, інструментальної, ритмічно-рухової імпровізації); *компонувальні* (робота з аудіозаписами музичних творів для їх використання у потребах фаху); *проектувальні* (здатність самостійно складати творчі міні-проекти), що об'єднані у *креативно-інтеграційну* складову [7, 187].

Основою для таких міркувань слугує вивчення досліджень науковців щодо розгляду характеристики та змісту різних видів музичної діяльності, науково-педагогічної літератури відносно освітніх компетенцій, а також нові стандарти вищої освіти, зокрема галузеві – освітньо-професійна програма (ОПП) та освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), – на яких зупинимось докладніше.

У Додатку А (обов'язковому) ОКХ окреслені виробничі функції, типові завдання діяльності та вміння щодо їх вирішення, які дублюються наведеною у Додатку Б ОПП системою знань у вигляді системи змістових модулів щодо складових узагальнених структур діяльності.

Для нашого дослідження значущими стали типові завдання, що конкретизують «Освітню», «Соціально-виховну», «Розвивальну», виробничі функції: формування елементів музично-естетичної культури молодших школярів, навчання учнів основних елементів музичної культури,

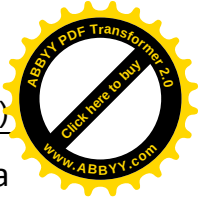
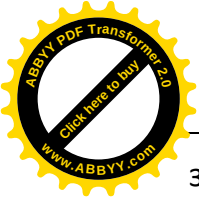
стимулювання та розвиток інтелектуальної сфери особистості, сприяння розвитку рухової і сенсомоторної сфери дитини, формування дитячого колективу, забезпечення засвоєння учнями основних термінальних та інструментальних цінностей, оволодіння зразками передового педагогічного досвіду і вдосконалення педагогічної техніки тощо.

Серед основних видів музичної діяльності пропонуються такі: спів, рухи під музику, пластичне інтонування, гра на елементарних музичних інструментах, слухання музики. Водночас студенти повинні залучатися до музично-теоретичної, музично-історичної та музично-аналітичної діяльності. Тобто з переліку музичних компетенцій майбутнім учителям початкової школи знадобляться *вокально-мовленнєві, елементарно-інструментальні, ритмічно-рухові, імпровізаційні, історико-теоретичні, оцінно-аналітичні, аудіційні, компонувальні, проектувальні*.

Предмет «Музичне виховання і основи хореографії з методикою викладання» входить до переліку навчальних дисциплін у Додатку Г (обов'язковий). Проте подальший аналіз ОПП та ОКХ дав змогу константувати, що сформованість музичних компетенцій допоможе у здійсненні інших педагогічних завдань майбутніх учителів початкових класів. Для такого твердження підстави нам дає розгляд різних змістових модулів Додатка Б (ОПП) та зміст умінь із Додатка А (ОКХ).

В освітньо-професійній програмі підготовки (ОПП) установлюються вимоги до змісту, обсягу і рівня освіти й професійної підготовки фахівця у формі системи модулів змісту навчання. Як відомо, модуль – завершена частина ОПП (навчальної дисципліни, практики, державної атестації). Вона реалізується через відповідні види навчальної діяльності студента (лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, самостійна та індивідуальна робота, практики, контрольні заходи, кваліфікаційні роботи). Змістовий модуль – це система навчальних елементів навчальної дисципліни, що засвоюються за допомогою відповідних методів навчання. Кожний модуль складається з кількох змістових модулів.

Змістові модулі окреслюють досить широкий спектр музичних знань, умінь, навичок, досвіду, ставлень тощо, якими повинні оволодіти студенти напряму «Початкова освіта»: «Хоровий спів», «Слухання музики», «Позакласна музична робота», «Музична грамотність», «Музична творчість», «Музично-дидактичні ігри», «Гра на дитячих музичних інструментах». Водночас, такі змістові модулі, як «Виникнення системи музично-ритмічного виховання» та «Ритмічні етюди» пропонують студентам «уміти забезпечувати в учнів засвоєння знань про основні види танцю (класичний, народний, бальний, сценічний, побутовий, спортивний, естрадний, модерний), складові художньої системи танцю» [6]. Тобто ритмічне виховання пропонується здійснювати через хореографічне мистецтво. Ми пропонуємо ритмічні

заняття проводити на основі методики музичного виховання, зокрема формуючи *ритмічно-рухові, елементарно-інструментальні компетенції*.

Під час проведення різноманітної музичної діяльності у майбутніх учителів початкової школи накопичуються теоретичні, історичні, аналітичні знання щодо музики. Поряд з тим сприймання музики на заняттях має перманентний характер: майже всі вправи та ігри виконуються на основі її слухання. Тому ми можемо зосереджувати увагу на формуванні у студентів спеціальності «Початкове навчання» також *історико-теоретичних та оцінно-аудиційних компетенцій*.

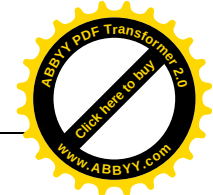
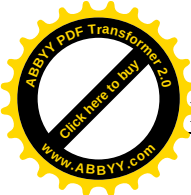
Висновки. Отже, аналіз галузевих стандартів дозволив зробити деякі узагальнення щодо вимог до професійних компетенцій майбутнього вчителя початкових класів з урахуванням використання саме музичних компетенцій. Розгляд змістових модулів Додатка Б (ОПП) та зміст умінь Додатка А (ОКХ) зумовив можливість визнавати доцільність активного їх формування, серед яких пріоритетними є: *вокально-мовленнєві, елементарно-інструментальні, ритмічно-рухові, компонувальні та проектувальні*.

Таким чином, маючи музичні компетенції у своєму фаховому багажі, вчителі початкової школи зуміють якісніше вирішувати зафіксовані у галузевих стандартах завдання. Набуття музичних компетенцій постане вихідною точкою вдосконалення інших предметних компетенцій, що, у свою чергу, сприятиме розширенню професійних можливостей випускників на пряму підготовки «Початкова освіта».

Розгляд складної проблеми формування музичних компетенцій майбутніх учителів початкової школи потребує звернення до історичного вітчизняного та сучасного зарубіжного досвіду, а також до методичних аспектів розглянутих у статті положень, що стане темою наших наступних публікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євстігнєєва Н. І. Підготовка майбутнього вчителя до використання музики як засобу саморегуляції функціонального стану учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. І. Євстігнєєва. – Вінниця, 2005. – 20 с.
2. Кабалевский Д. Воспитание ума и сердца: кн. для учителя / Д. Кабалевский ; сост. В. И. Викторов. – М. : Просвещение, 1981. – 192 с.
3. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика : [монографія] / О. В. Лобова. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. – 516 с.
4. Лупінович С. М. Формування ціннісного ставлення до навчання в учнів початкових класів школи-комплексу естетичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / С. М. Лупінович. – Тернопіль, 2006. – 22 с.
5. Мистецтво у розвитку особистості : [монографія] / [за ред., передм. та післямова Н. Г. Ничкало]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
6. Наказ МОН України № 774 від 30.12.2005 р. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу [Електронний ресурс] / Web-сторінка Міністерства освіти і науки України – Режим доступу :

www.mon.gov.ua.

7. Пушкар Л. В. Структура фахових музичних компетенцій майбутніх учителів-гуманітаріїв / Л. В. Пушкар // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : Видавництво НДУ імені М. Гоголя, 2008. – № 4. – С. 185–188.

8. Пушкар Л. В. Формування музичних компетенцій майбутніх корекційних педагогів в рамках спецкурсу «Постановка голосу та виразне мовлення» / Л. В. Пушкар // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. Праць. Спец. вип. : Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2006. – Ч. 1. – С. 173–177.

9. Пушня Л. С. Мистецькі педагогічні ідеї Рудольфа Штайнера / Пушня Л. С. // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти : зб. матеріалів наук.-метод. семінару. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – С. 44–47.

10. Хижна О. П. Художньо-педагогічна діяльність учителя початкової школи : [монографія] / О. П. Хижна. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 456 с.

РЕЗЮМЕ

Л.В.Пушкар. Теоретические основы формирования музыкальных компетенций будущих учителей начальной школы.

В статье рассмотрены теоретические аспекты формирования музыкальных компетенций студентов, которые учатся по направлению подготовки «Начальное образование»; проанализированы отраслевые стандарты высшего педагогического образования (образовательно-профессиональная программа и образовательно-квалификационная характеристика); подобраны необходимые музыкальные компетенции относительно требований к подготовке будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: музыкальные компетенции, отраслевые стандарты, будущие учителя начальной школы

SUMMARY

L. Pushkar. The theoretical basis of the formation the future primary school teachers' musical competence.

The article examines the theoretical aspects of the formation the students' musical skills that study after the direction of «Primary Education»; the industry standards of higher pedagogical education (educational and vocational programs and educational-qualifying characteristics) are analyzed; the necessary musical competence of the requirements for the preparation of future elementary school teachers are selected.

Key words: musical competencies, sector standards, future primary school teachers.

УДК 371.134:784.4[(477)+(510)]

У Ифан

Южноукраинский национальный
педагогический университет

СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

В статье обоснована структурная компонентная модель этнокультурной компетентности будущих учителей музыки с учетом их будущей педагогической